

Любимов використали заміну підмета, що втрачає вплив опалого листя, ностальгія за яким не дає заснути.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, як видно з наведених прикладів, природні міфи слугують для Пруста зручною базовою основою для передачі зміни душевних настроїв і відчуттів головного героя – Марселя. Наратив роману починається з весни – з періоду розквіту, нових сподівань і нових можливостей. Це час, коли Марсель мріє про подорожі, а сила почуттів асоціюється з бурею. У другій частині – це зима (за Н. Фраєм – стадія хаосу, зв'язків, асоціацій). У цей період Марсель пізнає кохання і розчарування, щастя і нещастя. Залежністю настрою від природних коливань Пруст зіставляє світ людини і природи, взаємозв'язок світів реального та ірреального. Третя частина – це літо / осінь. Влітку відбувається накопичення вражень, досвіду, яким ще не дано оцінки, вони їх порівнюють з густотою одноманітної зелені. Лише восени, по завершенні певного етапу життя, ми відчуваємо ностальгію за тим, що вже не повернеться або ж повернеться в наших спогадах.

Як показали результати дослідження, природні міфи виконують у романі вагомі функції – окрім розкриття головного задуму, вони слугують способом трансляції авторської візійної картини та формою моделювання свідомості, що є перспективою подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Бэкон Ф. Сочинения. В 2 т. Т. 2 / Фрэнсис Бекон. – М. : Мысль, 1978. – 575 с.
2. Пруст М. В поисках утраченного времени. Ч. 3 : Имена страны : имя / Марсель Пруст ; пер. с фр. А. А. Франковского. – Л. : Сов. писатель, 1992. – С. 296–330.
3. Пруст М. В поисках утраченного времени. Ч. 3 : Имена стран: имя / М. Пруст ; пер. с фр. М. Любимова. – М. : ЭКСМО, 1973. – С. 296 – 329.
4. Пруст М. У пошуках втраченого часу. Ч. 3 : Імена країв: ім'я / Марсель Пруст ; пер. з фр. А. Перепадя. – К. : Юніверс, 1997. – С. 316–352.
5. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів / Н. Фрай // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ століття / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 2001. – С. 142–176.
6. Proust M. A la recherche du temps perdu / III-ième partie : Noms de pays : le nom / Marcel Proust. – Moscou : Edition du Progrès, 1976. – P. 366–405.

Статтю подано до редколегії
27.03.2012 р.

УДК 81'255.4

Н. В. Глінка – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»;

І. П. Волощук – старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»;

Г. М. Усик – старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»

Фразеологічні словосполучення з нумеральним компонентом: лексико-семантичний та перекладацький аспекти

Роботу виконано на кафедрі теорії, практики та перекладу англійської мови НТУУ «Київський політехнічний інститут»

У статті проаналізовано фразеологічні словосполучення з нумеральним компонентом: способи творення їх семантики та перекладу.

Ключові слова: фразеологічні словосполучення, нумеральний компонент, квантитативна лексика, метафоризація, десемантизація, лексико-семантичний аналіз, способи перекладу.

Глинка Н. В., Волощук І. П., Усик Г. М. Фразеологические словосочетания с нумеральным компонентом: лексико-семантический и переводческий аспекты. В статье проанализированы фразеологические словосочетания с нумеральным компонентом: способы формирования их семантики и перевода.

Ключевые слова: фразеологические словосочетания, нумеративный компонент, квантитативная лексика, метафоризация, десемантизация, лексико-семантический анализ, способы перевода.

Glinka N. V., Voloshchuk I. P., Usyk G. M. Phraseological Units with Numeric Components: Lexical-Semantic and Translation Aspects. The article deals with the ways of forming the phraseological units with numeric components: the means of its rendering into Ukrainian.

Key words: phraseological units, numeric components, quantitative lexica, metaphorisation, desematisation, lexical semantic analysis, means of rendering.

Постановка наукової проблеми та її значення. Серед об'єктів лінгвістичних досліджень, що змінюють один одного, чинне місце посідає категорія квантитативності. Вивченням квантитативних одиниць займалися такі лінгвісти, як С. О. Швачко, С. А. Жаботинська, О. А. Самочорнова, І. А. Прядко, О. М. Медвідь та ін.

Актуальність статті зумовлено зростаючим інтересом лінгвістів до мовних засобів, зокрема до вивчення фразеологічних сполук з огляду на особливості їхнього вживання у загальноживаній мові та мові спеціального призначення.

Метою статті є здійснення структурно-семантичного аналізу фразеологічного масиву англійської та української мов, об'єднаних за наявністю нумерального компоненту з точки зору лексико-семантичного та перекладацького аспектів. Основними завданнями статті є:

- дослідити шляхи творення семантики усталених виразів з нумеральним компонентом;
- з'ясувати шляхи їх перекладу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Традиційно фразеологізми (усталені вирази) поділяються за своєю структурою на фразеологізми-зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполуки [3, 151]. Засобами їх вираження можуть ставати як окремі лексеми, так і словосполучення або речення. Однією з категорій, яка утворює усталені вирази, виступає категорія квантитативності, що виражає зовнішню визначеність об'єкта: його величину, число, об'єм, тощо. Граматичним ядром категорії квантитативності є числівники та злічувані іменники, такі як *dozen, pair, piece, item, portion*, а також слова із значенням сумарності, такі як *group, pile, patch, flock*. Окремі із «злічуваних» іменників є особливо важливими, оскільки вони дозволяють рахувати предмети та явища, позначені іменниками, які позбавлені категорії числа, наприклад: *a piece of advice, two items of clothing*. Також до засобів вираження фразеологічних словосполучень (ФС) належать займенники *all, several, some, whole*. Кількісні прикметники утворюють дві групи, перша реалізує сему числа *double, decimal, dipolar*, а друга – вторинну номінацію з градуальними ознаками *big, distant, great deep knowledge, wide erudition, high respect*. Прислівники, в свою чергу, актуалізують значення ступеню і міри, наприклад: *very, enough, half, hardly, rather*.

У праці С. О. Швачко знаходимо, що загальний смисл ФС зумовлюється сукупністю значень складових: *forty winks – короткий сон, сон прихачцем; as thick as two thieves – щирий нерозлучний друг, водою не розіллєш* [9, 105].

Учений також зазначає, що залучення одного і того самого числівника у різні фразеологічні оточення сприяє семантизації різних значень. Так, наприклад, ФС з компонентами *one* є носіями значення відокремленості (*one and only, one and the same*), відповідності, рівності (*one man one vote, one vote one value*), унікальності (*the only one, there is one good wife in the country*), паукальності (*the voice of one man is the voice of no one*), одиничності (*one at a time, one move away may lose the game*), часової невизначеності (*one evening, one day, one time*). У ФС, які позначають особливі ознаки предметів та явищ, числове значення числівників є ключем до мотивації цілої одиниці: *four-in-hand – краватка-самов'яз; two dogs over one bone – голодні, злі; the Four Seas – моря, що омивають Великобританію; to talk ten to the dozen – говорити не зупиняючись*.

Слід зазначити, що позбавлення числівників в ФС числового змісту призводить до десемантизації, втрати сем точної кількості, залучення їх до поля невизначеної кількості. О. М. Медвідь стверджує, що при повній десемантизації числівника ФС переходять до розряду кількісно-оціночних одиниць, наприклад *dressed up to the nines – одягнений модно, зі смаком; nine worthies – знамениті люди; to give presents by nines – виражати глибоку повагу; a cat has nine lives – живучий* [4, 14].

Втрата числівниками свого основного значення виражається у семантичній еволюції від точного числового змісту до невизначеного. На значення числівників в умовах ФС суттєво впливають компоненти безпосереднього оточення, внесення їх смислів до семантики цільної полілексеми [9, 92].

ФС з нумеральним компонентом, як і усі інші ФС, створюють певний образ, у процесі створення якого відбувається перехід від прямого, буквального значення виразу до переносного, переосмисленого на основі процесів метафоризації, метонімізації, порівняння та інших, а також за допомогою тропів – синекдохи, гіперболи, літоти. Кожен з них майже з однаковою продуктивністю утворює фразеологічні одиниці з нумеральним компонентом.

У процесі метафоризації відбувається перенесення властивостей, ознак, якостей одного предмета, явища, процесу тощо на інший за подібністю. Так виникли ФС за схожістю **дій**: *лизати язиком два боки; грати в одну дудку; у дві пригорці не захопити; to put two and two together; to know how many beans make five; ознаки: однієї масті; як два гриби; два чоботи на одну ногу; eighteen carat lie; the upper ten; розміру: від горшка два вершка; на дві коцюби (високо); півтори каліки; big break* тощо [1, 48]. На основі метафори постало чимало фразеологізмів з нумеральним компонентом у складі, серед них: *з'їсти не один пуд солі – before you make friends eat a peck of salt with him; в одній упряжці – beneath the same roof; сидіти на двох стільцях – between two stools one falls to the ground.*

Фразеологізми з нумеральним компонентом із образною метонімічною основою в мовах не менш поширені, ніж метафоризовані. Так, наприклад, час вимірюється за ознаками, діями, предметами, що його характеризують. Ще здавна люди визначали час за криками півнів, і ця особливість знайшла вияв у сполуках *до перших півнів, встати з третіми півнями, rise with the first lark.* Ще одним виміром часу є роки, тому знати когось чи щось тривалий відрізок часу – це *знати когось не перший рік* [4, 10].

Часто простір у людській свідомості асоціюється з відкритим безмежним простором, найближчим уособленням якого для українців є степ чи поле, а для англійців – море чи океан, а їх безумовним атрибутом є вітер: *під сімома вітрами, іти під три вітри, іти на всі чотири сторони, за тридев'ять земель.*

Також з певними нумеральними атрибутами пов'язана й робота у будівництві: *закласти перший камінь, першого кілка, to lie the foundation stone;* значення, кращість або важливість чогось можна передати за допомогою фразеологізмів з елементом перший: *грати першу скрипку; to play the first fiddle; перша ракетка.* Початок зими визначається першим снігом – *до першого снігу,* намір виражається жестом – *дайте п'ять, do a high-five;* посмішка асоціюється з зубами – *виткнути тридцять два, чорний колір із птахами – сім галок* [5, 109].

У межах метонімічних зворотів з нумеральним компонентом виділяється кілька одиниць, семантика яких сформувалась на основі перенесення назви одного предмета на інший через заміни множини одніною та інші кількісні співвідношення. Так, за допомогою синекдохи утворені вислови: *дати під сьоме ребро* (під час бійки часто страждали ребра), *бути на одній нозі* (розмовляти як рівний з рівним), *four eyes are better than one, the upper ten, forty winks.* Отже, всяка мала кількість є ознакою синекдохи: *жодна душа, one in a million, a drop in the ocean.*

Суміжним до синекдохи тропом, за допомогою якого реалізується переосмислення буквального змісту словосполучення, як було зазначено вище, є гіпербола і літота. Нумеральний компонент у такому словосполученні відіграє визначальну роль: він великою мірою впливає на експресивність, притаманну таким фразеологізмам. Наведемо кілька фразеологічних висловів, де ступінь вияву ознак та інтенсивність дій не потребує додаткових коментарів: *два метри і все ноги* (високий), *за три дні не обійдеш* (товстий), *за тридев'ять земель* (далеко), *thousand and one, to have fifty things to tell somebody.*

Літоту виявлено значно менше, і це закономірно. Як засвідчують приклади, наявний числівник також несе у собі функцію навмисного образного применшення ознаки: *у двох словах* (дуже стисло), *залишитися в одній сорочці* (дійти до крайнього зубожіння), *many a little makes the mickle.*

Серед фразеологізмів з нумеральним компонентом представлені також вирази каламбурного характеру, в яких людське уявлення про факт, явище чи подію є вимислом, «своєрідним конструктом людської фантазії». Вони утворені внаслідок навмисного порушення семантичної сполучуваності слів, наприклад: *сьома вода на киселі, три волосини в купу збились, to go long way for nothing.*

Серед фразем з нумеральним компонентом виявлено звороти, які утворено на основі народних нісенітниць та небилиць: *наговорити три мішки гречаної вовни, та всі неповні; три мішки усячини, сім мішків дурниць, give a long song and dance, tell a cock-and-bullstory.*

Також серед способів фразеологізації виділяють фразеологічну деривацію – процес створення похідних фразеологізмів на базі вже існуючих через модифікацію у семантиці та граматичному оформленні й структурі. Серед фразем з нумеральним компонентом виявлені одиниці, утворені на базі прислів'їв шляхом їх усічення: *ганятися за двома зайцями, бабка надвоє наворожила, a chance in a thousand*.

Таким чином, образна основа фразеологізмів з нумеральним компонентом формується під впливом семантичних чинників – метафоризації, метонімізації, тропів, алогічного поєднання слів, а також, меншою мірою, зовнішньою організацією фразеологічних одиниць.

Після того, як розглянуто засоби вираження семантики та шляхи її утворення у фразеологічних словосполученнях з нумеральним компонентом, розглянемо способи перекладу зазначених ФС.

Образні фразеологізми квантитативної семантики перекладаються за допомогою повних, часткових еквівалентів, варіантних відповідників, а також калькою та описово.

За семантичним принципом вони розподіляються на декілька груп [8, 83]. До першої групи належать ФС з нумеральним компонентом, що реалізують точну кількість: *floating zero – плаваючий нуль, Four Seas (моря, що омивають Великобританію) – чотири моря, Four Corners (чотири сторони світу) – чотири кути, Chiltern Hundred – Чілтернська сотня*. На прикладі фразеологізмів цієї групи можна прослідкувати застосування такого способу перекладу фразеологізмів, як калькування. При цьому здійснюється дослівний переклад із дотриманням всіх граматичних, стилістичних та семантичних норм.

Значні труднощі при перекладі становлять ФС другої групи, числівники якої характеризуються семантичною змішаністю, широким смисловим обсягом: *in two twos – мумтю, to be in two minds – бути в нерішучості, two by four – пуста розмова, one and all – усі разом і кожен зокрема*. Адекватному перекладу одиниць цього типу сприяє знання мови та її історії, для цього використовуються варіантні відповідники. Деякі ФС асоціюються з міфологією, відтворюють ставлення людей до чисел, як до магічних знаків: *seven sins, seven virtues, seven stars, the twelve disciples*.

У третій групі виокремлюються ФС з компонентами-числівниками, що позбулися кількісного значення і виступають у вигляді «будівельного матеріалу»: *like one o'clock – дуже швидко, as cross as two sticks – дуже злий, as two peas – дуже схожий*. Ці словосполучення вживаються для позначення якісних ознак, суб'єктивних оцінок, що становлять труднощі під час перекладу. Серед подібних ФС, як в англійській, так і в українській мовах, виділяється група словосполучень з ідентичним фігуральним смислом: *one scabby sheep will mar a whole flock – одна паршива вівця всю отару псує; if you run after two hares you will catch neither – за двома зайцями поженешся, жодного не спіймаєш; to take two ends meet – зводити кінці з кінцями*. Наведені фразеологізми перекладаються повними фразеологічними еквівалентами, що збігаються з фразеологізмами мови оригіналу у всіх відношеннях – за значенням, образністю, стилістичним забарвленням і граматичною структурою.

Зазначимо, що зберігати колорит оригіналу важче, коли порівнюваним ФС притаманна тільки схожість смислу. У цьому разі використовується відносний еквівалент, що є дуже подібним до англійського фразеологізму за значенням та стилістичними характеристиками, але відмінним лексичним складом, образністю та граматичними ознаками: *one drop of poison infects the whole ton of wine – ложка дьогтю у діжці меду, when two Sundays meet together – після дощуку в четвер*.

Національний колорит мови передають безеквівалентні ФС, які перекладаються описовим перекладом, що дозволяє розкрити зміст висловлення, але не зберігає його образності: *to accept the Chiltern Hundred – знімати з себе відповідальність члена парламенту, the old thirteen – колишній державний стяг США, one or two – декілька, небагато, thousand and one – дуже багато, to have fifty things to tell somebody – мати багато новин для когось*. Отже, пошук еквівалентів у цільовій мові має креативний характер. Перекладач, який знає ФС з нумеральним компонентом – їх етимологію, шляхи утворення та функціонування, справляється з перекладом ФС з десемантизованими числівниками, послаблена нумеральна семантика яких проявляється, зокрема, у процесі взаємозамінування числівників іншими словами. Отже, вивчення перекладацьких аспектів ФС з нумеральним компонентом дає можливість осмислити експресивно-емоційні потенції числівників, їх когнітивне навантаження, ретроспективне буття та сучасне функціонування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, центральне місце числівників у лексико-семантичному полі кількості зумовлене їх здатністю до визначення точних, приблизних та

неозначених кількісних характеристик, саме тому ми вивчили фразеологічні словосполучення з нумеральним компонентом, опрацювали семантичні шляхи утворення зазначених одиниць, а також засоби їх передачі українською мовою. Під час аналізу шляхів творення семантики фразеологічних одиниць з нумеральним компонентом було виявлено, що вони формуються під впливом метафоризації, метонімізації, таких тропів, як синекдоха, гіпербола та літота, а також меншою мірою каламбурів. Способами їхнього перекладу є: повні, часткові еквіваленти, варіантні відповідники, а також калька та описовий переклад.

У ході дослідження було представлено загальну характеристику фразеологічних словосполучень з нумеративним компонентом, проаналізовано шляхи творення їх семантики та розглянуто способи перекладу цих словосполучень. Наведені теоретичні відомості й приклади можуть бути використані у наукових дослідженнях із фразеології, у навчальному процесі при викладанні курсу сучасної англійської мови та практики перекладу у вищій школі, а також для укладання методичних посібників.

Список використаної літератури

1. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк – К. : Наук. думка, 1989. – С. 48.
2. Жаботинская С. А. Числительные современного английского языка (К вопросу о категориальном статусе) / С. А. Жаботинская – К. : Наук. думка, 1982. – 350 с.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Загальні питання мовознавства : підруч. для студ. філол. спец. вищ. закл. освіти / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2000. – 367 с.
4. Медвідь О. М. Системно-функціональні особливості квантитативних одиниць (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О. М. Медвідь ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2001. – 18 с.
5. Прядко І. А. Шляхи творення семантики фразеологічних одиниць з нумеративним компонентом в українській мові / І. А. Прядко // Учені зап. Таврій. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія : Філологія. – 2007. – Т. 20(59), № 6. – С. 106–111.
6. Самочорнова О. А. Логіко-граматична категорія кількості та лексичні засоби її вираження в сучасній англійській мові / О. А. Самочорнова. – Вінниця, 2007. – 13 с.
7. Швачко С. А. Полиаспектность и полифункциональность английских числительных / С. А. Швачко // Вісн. ХНУ. – 2004. – № 635. – 198–201.
8. Швачко С. О. Квантитативні одиниці англійської мови: перекладацькі аспекти / С. О. Швачко. – Вінниця : Нова кн., 2008. – 128 с.
9. Швачко С. О. Конспект лекцій з курсу «Вступ до мовознавства» / С. О. Швачко, І. К. Кобякова. – Суми : СумДУ, 2002. – 105 с.

Статтю подано до редколегії
12.03.2012 р.

УДК 81'255:811.133

Л. С. Дячук – аспірант Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Гендерно орієнтовані стратегії і практика сучасного українського художнього перекладу

Роботу виконано на кафедрі теорії та практики перекладу з романських мов ім. М. Зерова КНУ ім. Тараса Шевченка

Статтю присвячено аналізу стратегій, які використовують перекладачі для перекладу французьких «жіночих» романів. Наведені приклади засвідчують, що перекладачі вдаються і до інтенсифікації, і до нівелювання гендерних позицій оригіналів.

Ключові слова: гендерно орієнтовані стратегії перекладу, фемінізація перекладу, маскулінізація перекладу, жінка-перекладач, чоловік-перекладач.